

Elina Kahla

Keitä me olemme? Keihin me kuulumme?

Suomi – Ortodoksia – Venäjänkielisyy

1. Johdanto

Suomi ja Venäjä ovat tuhannen kilometrin pituisen maarajan yhdistämät naapurimaat, joiden väestöt ovat vuosisatojen kuluessa sekoittuneet hämmästyttävän vähän. Vasta viime vuosikymmenien aikana tilanne on nopeasti muuttunut; kulttuurinen kohtaaminen yhteisöjen ja perheiden elämässä on käynyt arkisemmaksi. Tätä kirjoittaessa Suomessa on 62 000 venäjänkielistä, ja arvion mukaan venäjä on lähivuosikymmeninä syrjäyttämässä ruotsin aseman toiseksi puhutuimpana kielenä.¹ Alueet kehittyvät eri suuntiin: maahanmuutto, maassa oleskelu ja matkailu ovat erityisesti *raja-alueilla* tulevaisuuden kehityksen avainkysymyksiä.

Kehityksen ennakointi ja haltuunotto edellyttää monitieteistä lähestymistapaa. Myös kulttuurintutkimuksen näkökulmaa ja tietämystä on olennaista vahvistaa. Edellytyksenä on tiedostettu kulttuurirelativismi.² Kirjoitukseni pyrkii osaltaan asettumaan tähän kehukseen. Pohdin aluksi kulttuuripiirien jakolinjan merkitystä historiallisesta näkökulmasta, sitä miten idän ortodoksisuus ja lännen katolilaisuus ja sitä seurannut luterilaisuus ovat kohdanneet rajamailla ja miten ne kummankin maan kansallisessa muistipolitiikassa on mielletty. Valotan ortodoksisuuden ja venäjänkielisyyden kohtaamista eri puolilta pyrkimyksenä paremmin ymmärtää ja hallita ennakkoluuloja, joita maassamme esiintyy. Yhteenveto sisältää lyhyen toimenpidesuosituksen. Kirjoitukseni perustuu tutkimuskirjallisuuteen, muuhun aineistoon ja syksyllä 2011 tekemiini haastatteluihin.³

2. Riesat ja rikkaus: pohdinta kulttuuripiirien jakolinjasta

Kristinuskon vaikutus levisi Pohjolaan kahdelta suunnalta: aluksi idästä, sittemmin voimakkaammin lännestä. Itäisen tulosuunnan varhemmuuden todisteisiin luetaan lainasanat risti, pappi ja raamattu. Lännen lähetystyöntekijöistä tunnetuin on piispa Henrik. Henrik osallistui Eerik-kuninkaan järjestämään ristiretkeen ja lähetystyöhön, kunnes talonpoika Lalli iski häneen kirveensä Köyliön järven jäällä vuonna 1156.

Hyvin tiedämme, että kristinuskon universaalia lähimmäisen rakkautta julistava, kosta ja raakuutta vastustava sanoma sisäistyi pohjolassakin perin hitaasti. Vaikka ensimmäiset, vesireittien varteen perustetut luostarit toimivat jo 1300-luvulla länsirannikon Naantalista idän Laatokalle, siitä huolimatta pakanalliset noitauskomukset, ennakkoluulot ja vieraspelko säilyivät pitkään.

Toisekseen, keskiaikaiset esi-isämme eivät tunteneet ns. ylipaikallista yhteenkuuluvuutta. Raja- alueiden asukkaat tunsivat nahoissaan, kuka heitä hallitsi, ruotsit, nemtsit vai ryssä, kenen sotia käytiin ja kuka tai ketkä kantoivat heiltä veroa. Sen sijaan he eivät pohtineet, kuuluivatko he Itä- vai Länsi-Rooman kulttuuripiiriin eli sivilisaatioon.⁴ On kuitenkin sanottu, että jakolinja muotoutui jo 1323 Pähkinäsaaren rauhansopimuksessa Ruotsin ja Novgorodin välillä. Euroopan mittakaavassa jako muovautui 1555 Augsburgin sopimuksen myötä. Tällöin uskontokunta ja hallitusvalta alettiin liittää yhteen – *cuius regio, eius religio*, kenen alue, sen uskonto, ja protestanttis-kristillinen valtio syntyi. Reformaation perusteiden mukaisesti protestanttiset valtiot olivat kristillisiä, mutta uskonnollinen ja maallinen valta erotettiin toisistaan ns. kahdeksi regiimiksi. Ortodoksisella Venäjällä jakoa ei tapahtunut. Säilyi yksinvaltius, jossa kirkon ja maallisen vallan työnjako oli hämärä ja kirkon asema hallitsijalle alisteinen.

Sivilisaatioiden jakolinja vakiintui pohjolassa protestanttisuuden nousun ja valtiollisen vakiintumisen myötä. Raja – ”railo” Uuno Kailaan runon mukaan – kulki ja kulkee yhä nykyisen Suomen ja Venäjän välillä. Esi-isiemme sotia voi sivilisaationäkökulmasta kutsua ”siirrossodiksi”, käyttäen valtiotieteilijä Samuel Huntingtonin *Kulttuurien kamppailu* –teoksessa esittämää terminologiaa.⁵ Huntingtonin mukaan länsi päättyy siinä, missä ortodoksia alkaa.

2.1. Länsi päättyy siinä, missä ortodoksia alkaa?

Huntingtonin ajattelumallissa erotellaan kulttuuriset ydinvaltiot ja niiden siirrokset eli reuna-alueet. Mallin mukaan yksi ydinvaltioista on Venäjä, joka muodostaa ortodoksisen kulttuurin ytimen ja sen väkirikkaimman alueen. Ortodoksinen kulttuuri eroaa läntisestä kristikunnasta eräin oleellisin piirtein. Niitä ovat Bysantin vaikutuksesta muotoutuneet ”byrokraattisen despotismin perinne ja vain hyvin vähäinen kosketus renessanssiin, uskonpuhdistukseen, valistukseen ja muihin keskeisiin länsimaisiin tapahtumiin.”⁶

Idässä ja lännessä on yhä runsaasti niitä, joiden mielestä kulttuuriset eroavuudet vaikuttavat siirroskonfliktien taustalla edelleen. Otan esityksessäni muutaman esimerkin, joiden avulla perustelen sivilisaatiokritiikin käyttökelpoisuutta. Esimerkit valottavat sitä, miten jakolinjastereotyytiat ja historian uudelleenarviointi vaikuttavat nykyhetkeen. Kulttuurintutkimuksen yhtenä keskeisenä tehtävänä on pohtia uskonnon, kielen ja kansallisuuden välisiä painotuksia ja arvioida niiden kehityssuuntia. Kulttuurintutkijoiden roolina on välttää yksinkertaistuksia. Kauppamiehet voivat kerskua taloudellisen yhteistyön merkityksellisyydellä vuorovaikutuksessa.⁷ Tavaravaihdosta ja materiaalisista transaktioista lähiympäristön ja ihmissuhteiden hallintaan on kuitenkin pitkä taival. Mielenmaiseman tutuus/vieraus eivät aina ole silmin havaittavia asioita. Puhutaan matalasta ja korkeasta kontekstista. Korkea konteksti on sitä, että saman kulttuurin jäsenet eivät sanallista merkityksellisiä yhteisiä asioita, vaan jakavat ne muutoin, mm. symbolein.

Kuten sanottu, keskiajan maailmankuvassa ei vielä tunnettu ylipaikallista yhteenkuuluvuutta. Vetojumukset ikivihaan tai muinaissankareihin kansallistunteen nostattamiseksi ovat 1800-luvun kansallisen herätyksen tarpeisiin luotuja anakronismeja. Nykytiedon valossa tarkoitushakuinen on myös yritys konstruoida keskiajan Karjalan, Novgorodin ja Bysantin välille kulttuuriyhteys. Bysantti-painotuksen tarkoituksena on Suomessa ollut korvata karsastettu venäläisyysleima, luoda oma kansallinen kirkko ja siten kohentaa ”karjalaissuomalaisen, omaleimaisen” ortodoksisuuden imagoa vihamielisen valtaväestön keskuudessa. Kun Suomi itsenäistyttyään erosi Venäjältä, myös ortodoksikirkko erotettiin Venäjän yhteydestä ja liitettiin Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuuteen 1923. Kipeän murroksen läpiviemiseksi oli luotava ohituskaista, jolla Bysantti-

Karjalan välille syntyi suora, Venäjän ohittava yhteys. Suomalaiset esittivät mm., että Valamon luostari oli perustettu jo 1100-luvulla, ja perimätietona, että sen perustaja kreikkalainen munkki Sergei asettui saarelle jo 992.⁸ Karjalan valistajista Sergei ja Herman ovat tänä päivänä Suomen ortodoksien merkittävimmät paikallispyhät.

Vastaavasti venäläiset ovat käyttäneet heitä omissa tarkoituksissaan. Suuren isänmaallisen sodan yhteydessä 1942 Moskovan patriarkaatti muistutti heidän tärkeydestään. Valamon luostarin elpymisen – ts. valtaamisen pois ruotsalais-suomalaisilta Pietari Suuren aikana – ja sen pyhittäjämunkkien Sergein ja Hermanin jäännökset ja heidän esirukouksensa nähtiin merkityksellisinä Leningradin puolustukselle. Jakolinjojen maantieteeseen liittyy voimakkaita uskon puolustamisen merkityksiä. Moskova on oikean uskon kolmas Rooma; kun pääkaupunki siirrettiin Pietariin, kansa ei hyväksynyt siirtoa. Vasta kun hallitsija Pietari Suuri siirretti toisuskoiset kukistaneen Aleksanteri Nevskin pyhänjäännökset Vladimirista Pietariin, kaupungin ”pyhä liekki syttyi”. Vielä tärkeämpänä kirjoittaja, Gorkin piispa Sergei pitää valamolaisien esirukouksia: ”He ovat omia, paikallisia pyhiä, he vetävät voimakkaammin puoleensa ihmisten sydämet ja saavat heidät hyväksymään venäläisen elämän uuden keskuksen.”⁹ Kirjoitus on Leningradin piirityksen ajalta. Piispan kirjoitukseen sisältyi myös kaiken epätoivon ohella se turhaksi osoittautunut toive, että kun Valamon luostari saatiin takaisin suomalaisilta, niin luostarielämä neuvostovallan alla voisi elpyä.

Paikallisilla pyhillä on yhä tänä päivänä keskeinen merkitys muistinhallinnassa. Kun syksyllä 2013 Aleksanteri Nevskin luostari vietti keisarin kaupungissa perustamisensa 300-vuotisjuhlia, Nevski Prospekt suljettiin ristisaaton ajaksi. Ensimmäiseen yli 90 vuoteen pääkadulla järjestettyyn ristisaattoon osallistui kirkollisia ja maallisia johtajia, ja kymmeniä tuhansia kaupunkilaisia.

Maallistuneessa, kahden regiimin sisäistäneessä luterilaisessa ja valtiohistorialtaan nuorena Suomessa sankarit eivät saa olla suoranaisesti uskonnollisia. Ainakaan pyhimyksiä, sillä Luther kielsi kuvainkumartamisen. Runebergin Ukko Lode –runon säkein: ”Kenties hän oli haamu rauhaton tai kuvain kumartaja? Liekö saanut vieraalla maalla vieraan uskonnon?”¹⁰ Säkeet kuvaavat epäluuloista suhtautumista ortodoksiseen perinteeseen, jossa on tapana pyytää esirukouksia läheisiksi koetuilta, usein paikallisilta pyhiltä, seisten kyseisiä pyhittäjiä esittävien ikonien edessä, vieläpä maahan kumartaen.

Kulttuurintutkimuksen ytimessä on kiinnostus symboleihin, sankareihin, rituaaleihin ja arvoihin. Väittäisin, että ortodoksisen sobornost-kulttuurin, jossa valtion ja kirkon työnjaon rajapinta on epäselvä ja kansallinen historiankirjoitus ihannoivaa, erityisyys piirtyy esiin juuri sankareiden hahmojen esityksissä. Siinä missä Väinämöinen on "vain" legendaarinen kanteleensoittaja, venäläiset muinaissankarit esitetään valtakunnan ja oikean uskon puolustajina.¹¹ Tradition voimasta venäläisten suhtautuminen kansallissankareihinsa on edelleen paitsi voimakkaan ihannoiva, myös elävä. Monet sotilasruhtinaat, kuten jo mainittu Aleksanteri Nevski, on kanonisoitu pyhiksi; luostaripyhittäjät taas tukevat hengellisesti maanpuolustusta. Traditiolla voi olla yhteyttä siihen, että suhtautuminen maailmankuvan nykyaikaistumiseen ja moniarvoisuuteen on viivästynyt. Venäjän historian tutkijan Timo Vihavaisen väite, ettei uskonto enää erota ihmisiä toisistaan, ei imperiumin perintöä jatkavassa Moskovan patriarkaatin ortodoksisessa kontekstissa pidä paikkaansa.¹²

Nykyaikaistumisen viivästyminen liittyy ortodoksian ominaislaatuun. Ortodoksinen kirkkoperhe pitää kiinni jakamattomasta kanonisesta perinnöstä, joka on kaikkialla maailmassa elävien ortodoksien yhdistävä voimavara. Toisaalta nykyaikaistumisen viivästyminen liittyy Neuvostoliiton uskontopolitiikkaan. Neuvostoteologit eivät tietenkään voineet osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, jota lännen kirkot kävivät tiiviisti läpi 1900-luvun.¹³ Vainottu kirkko eli pimennossa. Maallinen johto turvautui sen apuun vain suuressa hädässä. Sellainen koettiin kesällä 1941. Nopealla aikataululla kirkko valjastettiin isänmaan puolustamiseen. Bolsevikit tiesivät mainiosti, että kansa on valmis uhrautumaan uskon ja isänmaan, mutta ei kommunistipuolueen tähden. Sotapropagandistisessa, tutkijoiden kannalta arvokkaassa teoksessa *Pravda o religii v Rossii* "Totuus uskonnosta Venäjällä" kirkkojen häpäisy esitettiin fasistimiehittäjien työksi, eikä teos sisällä puolta sanaa omien vallanpitäjien kritiikkiä. Lännen kirkko on eksplisiittisesti esitetty vihollisena: "Suuressa Novgorodissa, p. Sofian katedraalissa, jossa lähes tuhat vuotta on toimitettu ortodoksisia jumalanpalveluksia, on viime päivinä toimittanut luterilainen pastori."¹⁴

Yhteiskuntatieteellisen selitysmallin mukaan bolsevikkien projektissa kirkko oli suistettu vallasta. Kirkosta tuli "maallinen", kun taas "pyhän", ihanteellisen ja arvostelun yläpuolella olevan auktoriteetin paikan oli valannut puolue.¹⁵ Kun todellisuudessa kirkkoa kuitenkin tarvittiin, kuten edellä mainitsemastani sotaesimerkistä käy ilmi, siihen ei voitu suhtautua avoimesti, vaan siitä tuli tabu. Nyt, parikymmentä vuotta jälkineuvosto-

laista kautta elettyinä, tabut ovat yhä käsittelemättä, ja suhde maailmankuvan nykyaikaistumiseen (sisältäen oletuksen yhteiskunnan sisäistämistä moniarvoisuudesta sekä tieteen ja uskonnon, maallisen ja kirkollisen tehtäväkentän erillisyydestä) on yhä viivästynyt. Vainoissa menehtyneiden haudat ovat merkitsemättä, hautaamattomat ja suremattomat esi-isät jarruttavat muistityötä, kuten Alexander Etkind kirjoittaa.¹⁶

Kirkko on pyrkinyt innokkaammin valtaamaan menetetyt ”pyhän” paikan takaisin kuin osallistumaan sosiaalieettiseen keskusteluun. Kirkon ylimmän johdon kannanotot ovat ainakin läntisestä näkökulmasta tarkasteltuina vanhoillisia, ”juuristaan puu tunnetaan.” Kirkon johto korostaa perinnön jatkuvuutta, muuttumattomuutta ja täydellisyyttä, lineaarisen ajan ulkopuolella olevia ikuisia arvoja. Kirkon tähän päivään asti jatkuvaa kärsimystä, valintaa elää Kristuksen seuraajana, korostetaan kansallismielisyyteen kietoutuneena. Koska maallisen ja kirkollisen auktoriteetin rajapinta ei ole kovin selvä, tuloksena on vanhan yhteispeliperinteen performatiivinen jatkaminen. Kirkko ja maallinen valta esiintyvät näkyvästi yhdessä. Modernisaatiovaatimukset torjutaan länsimaisena hapatuksena. Tätä kirjoittaessa kehitys on valtavirtaistunut.

Länsimaisen historiatutkijan kannalta ihannoiva, myyttinen, valikoivasti lähteitä käyttävä ortodoksinen isänmaakeskeisyys muodostaa haasteen. Keskiäikatutkija Jukka Korpela on kirjoittanut: ”Historia on tärkeä ja vakava asia Venäjällä. Historiaa ei saa pilkata, vaan se pitää kirjoittaa oikein ja oikean sisällöstä voi jopa presidentti antaa määräyksiä. Länsimainen historiatiede ei ole venäläisten mieleen siksi, koska se pyrkii haastamaan ja kumoamaan totuuksia.”¹⁷ Lisäisin, että jos kohteena on muu kuin Venäjän historia, asetelma on luonnollisesti toinen. Toisekseen virallisen totuuden vartiointi ja määräysten antaminen ei ole sama asia kuin tietämättömyys. Pikemmin kyse on tiedon kontrollista ja sen epätaisesta jakautumisesta.

Kulttuurien välisen kamppailun valossa voi vielä todeta, että siinä missä kahden regiimin periaate loitontaa ortodoksiaa läntisestä kristillisyydestä, niin pyhän auktoriteettiin nojaaminen myös maallisten asioiden hallinnoinnissa lähentää sitä suhteessa islamiin.¹⁸ Timo Vihavainen on syystä muistuttanut, että siinä missä Suomen vihollinen tulee aina idästä, Venäjän vihollinen uhkaa kaikista suunnista.¹⁹ Laajan euraasialaisen tasangon koossapysymiseksi Venäjä pyrkii tasapainottelemaan kulttuurien välissä ja saavuttamaan itselleen tertius gaudens -aseman (kolmas

hyötty). Venäjä on 2000-luvulla tukenut Kaukasuksen alueen moskeijoiden rakennustyötä. Venäjä pyrkii tietoisesti tukemaan alueen poliittista vakautta, nykyajan geopolittista euraasialaisuutta. Samalla se pyrkii viisaasti vahvistamaan monietnisen valtion kulttuurista identiteettiä. Venäjä myös pitää järjestelmällisesti kiinni näkemyksestä, jonka mukaan sen alueen traditionaaliset uskonnot ortodoksian lisäksi ovat islam, juutalaisuus ja buddhalaisuus (*inovertsy*). Kolme viimeksi mainittua nauttivat vakaammasta toimintavapaudesta kuin muut, ei-traditionaalisiksi tai vieraisiksi luokitellut uskontokunnat, mukaan lukien läntiset kristilliset uskontokunnat (*inoslavtsy*). Syyt ovat historiallisia ja ladattuja.

2.2. Suomen ja Venäjän menneisyydenhallinta

Suomen lyhyt valtiohistoria, harva asutus, pohjoisosien erityispiirteet, historian painolastina sodat ja ryöstöretket, venäläistämiskaudet, erittäin vähäinen venäläisväestön ja venäjän puhujien suhteellinen osuus sekä hyveenä pidetty venäjän kielen osaamattomuus, itsenäisyystaistelu, katkera sisällissota ja alivoimalla Neuvostoliittoa vastaan käydyt sodat jaetun itsenäisyyden lähteinä, talvisodan hengen ja impivaaralaisuuden ponttimet – kaikki ne yhdessä, kulttuurisena totaliteettina vahvistavat suomalaisten mielissä länsisuuntautunutta essentialismia. Länsisuuntautuminen mielletään olemuksena pikemmin kuin valittavissa olevana, punnittavana ja eriteltävänä vaihtoehtona. Suomen ortodokseille se on merkinnyt valtavaa haastetta, jota mm. Jukka Korpela, Jyrki Loima ja Juha Riikonen ovat tutkimuksissaan käsitelleet.

Yhä edelleen on syytä pohtia, miten uskonnolliset symbolit, sankarit ja perinteet suhteutetaan maalliseen historiakäsitykseen. Suomen ja Venäjän välisen jakolinjan olemassa olon ymmärtäminen tekee myös ymmärrettäväksi, että uutta uskonnollista perinnettä tuotetaan ladatuista, vastakkaisista lähtökohdista. Uskonnon piirissä toimimisella pyritään menneisyydenhallintaan ja ottamaan haltuun lähihistoriaa. Muistipolitiikan harjoittaminen ei kuitenkaan saa olla (tai teeskennellä olevansa) vapaata tieteestä. Suomessa on harjoitettu Suomen ja Venäjän suhteiden tutkimusta vuosikymmeniä, apuna kohtuullisen hyvä pääsy arkistolähteisiin, ammattitaitoinen tutkijakunta ja kansainvälinen, monitieteinen keskusteluyhteisö. Aroista aiheistakin on syntynyt tutkimusta, jonka perusteella riittävä ymmärrys on mahdollista saavuttaa.

Ymmärryksen tarve kuitenkin pysyy ja kohdistuu aina uusiin tiedon aukkoihin. Eräs uusi tekijä on venäläisten tutkijoiden kasvanut pyrkimys ottaa haltuun omaa Suomen vastaisen rajan lähihistoriaa. Ilmeisiä taustasyitä ovat kanssakäymisen tiivistyminen ja sen muuttunut luonne. Varmasti lisääntynyt tutkimusyhteistyö ja keskusteluilmapiiri ovat lisänneet kimmoketta. Menneisyydenhallintaa palvelevalle omalähtöiselle tutkimukselle on Venäjällä montakin tilausta, mikä on hyvä. Haasteita kuitenkin voi nähdä. Vasta harvat tutkijat ovat riittävän kielitaitoisia ja sen lisäksi perehtyneitä purkamaan kansallisen historiankirjoituksen konventioita. Seuraavassa otan esimerkkejä viimeaikaisesta siirroskonfliktialueita koskettavasta ortodoksisesta menneisyydenhallinnasta ja sen avoimista haasteista.

Kiista Pohjolan sankareista

Kilpailu Karjalan ja Lapin herruudesta on muokannut sekä Suomen että Venäjän kansallishenkistä historiankirjoitusta. Kummaltakin puolelta kysymys on kulttuurien kamppailusta, jota keskiajan sankarihahmot havainnollistavat. Talonpoika Lalli surmasi Henrik-piispan. Yli neljä sataa vuotta myöhemmin sissipäällikkö Pekka Vesainen surmasi venäläisen Petsamon luostarin veljet. Vesaisen joukkojen kostoretki oli osa ns. pitkää vihaa Ruotsin ja Novgorodin joukkojen välillä. Onko Pekka Vesainen siis Suomen ortodokseille konna vai sankari?

Kysymys on aito. Luterilaisessa ympäristössä Lalli ja Pekka Vesainen ovat vailla sädekehää, pikemmin omien ja heimonsa oikeuksien puolustajia kuin uskonnollisia lähettejä ja toimijoita. Ortodoksisessa käsityksessä virallisesti tunnustetut merkkihahmot taas ovat pyhiä miehiä tai naisia, joita kunnioitetaan niin kirkon kuin maallisen vallan piirissä. Pyhittäjä Trifon Petsamolainen (k. 1583) esimerkiksi oli alun perin venäläinen kauppias, joka perusti arktisen kauppareitin varrelle luostarin. Trifonin oppilas, Kuolan ja Lapin valistaja Feodorit Kuolalainen, oli hänkin sekä Iivana Julman hovin diplomaatti, pohjoisen valloittaja ja lähetystyöntekijä, kanonisoitu pyhä.²⁰ Trifon ja Feodorit ovat tyyppiesimerkkejä siitä, miten kirkollinen ja valtiollinen sankarikertomus kulkevat käsi kädessä.

Venäläisten tutkijoiden keskuudessa toki tunnustetaan, ettei ortodoksisen perinteen elämäkertakirjoitus ole ollut historiallista.²¹ Käytäntö on muinaista perua ja vakiintui Moskovan valtion ajalta, jolloin hyveellisenä käytäntönä oli muokata kunkin uuden merkkihenkilön elämäkerta

aiempaan jo olemassa olevaan muottiin (*proris'*). Tärkeää oli tuoda esiin uskollisuus ortodoksisen uskon jakamattomalle ja muuttumattomalle traditiolle. Elämäkerroissa oli tärkeintä tuoda kristillisen evankeliumitekstin vastaavuuden mukaisesti esiin sankarien hyveet ja ihmeteot. Toisarvoisena pidettiin katoavaisen, maallisen tiedon paikkansapitävyyttä. Sillä ei luostarin kirjurimunkin kannalta ollut kovinkaan oleellista merkitystä. Eikä ole vielääkään.

Nykyajan tarpeet eli moniarvoisen maailmankuvan ja kristillisen katkeamattoman julistussanomien elvyttämisen vaikean yhtälön huomioon ottaen eräs viimeaikainen Venäjän kirkon piirissä toimiva tutkija, igumeni Mitrofan (Badanin), on huomauttanut, että todenmukaisilla elämäkerroilla on tärkeä tehtävä. Tosiksi koetut esikuvat toimivat paremmin kuin historialähteisiin verrattuna liian ristiriitaiset ja siloitellut esitykset. Pastoraalityönsään vankiloissa isä Mitrofan on käyttänyt laatimiaan pyhäinkertomuksia katumuksen tehneistä murhamiehistä kuten Varlaam Kierettiläisestä.²²

Viimeisten vuosikymmenten aikana venäläiset ovat panostaneet valtavasti oman lähihistoriansa tutkimiseen sekä ortodoksisen kulttuurin elvyttämiseen. Teologinen ja humanistinen koulutus sekä kasvatustyö ovat edistyneet. Myös akateeminen tutkimus on edistynyt ja tarttunut aiemmin vaiettuihin aiheisiin. Päänavauksiin kuuluu T.I. Ševtšenkon Suomen ortodoksisen kirkon itsenäistymistä käsittelevä tutkimus, jossa molempien maiden arkistolähteitä käyttäen kuvataan Moskovan patriarkaatin ja Suomen viranomaisten välisten suhteiden skismaattisia vaiheita.²³ Ansiokkaasti taustoitettussa tutkimuksessaan Ševtšenko punnitsee eri osapuolten kantoja kiistakysymyksiin. Kun itsevaltius romahti Venäjällä ja Suomen suuriruhtinaskunta itsenäistyi, myös kirkon asiat oli järjestettävä uudella tavalla. Ortodokseja oli 1922 väkilukuun suhteutettuna nykyistä enemmän: 66 000 henkeä 30:ssa seurakunnassa, joista puolet oli venäjänkielisiä. Lisäksi maassamme oleskeli 15 000 Venäjän pakolaista. Vaikka Moskovan patriarkka Tihon (Belavin) oli myöntänyt Suomen ortodokseille itsenäisyyden, sen täytäntöönpano eteni kivuliaasti. Kipeimmät, vuosikymmeniä kestäneet kiistakysymykset voi listata seuraavasti:

- epäselvyys mihin äitikirkkoon kuulutaan (Moskova, Konstantinopoli vai emigranttieksarkaatti)
- kanonisen lain tulkinnat

- pyrkimys saavuttaa autokefalia eli täysi itsenäisyys (nykyisen laajan autonomian sijaan)
- seurakuntien ja luostareiden suhde Suomen valtiohallintoon ja ortodoksiseen kirkollishallitukseen
- kalenterikysymys (vanhan vs. uuden ajanlaskun eli juliaanisen ja gregoriaanisen kalenterin kannattajat)
- pääsiäisen vieton ajankohta (moni koki kestäättömänä Suomen valtion vaatimuksen pääsiäisen ajankohdan yhtenäistämistä läntisen kristikunnan kanssa). Suomen ja Viron ortodoksikirkot ovat ainoat maailmassa, jotka viettävät läntisen kristikunnan kanssa samaan aikaan pääsiäistä.
- jumalanpalveluskieli (kirkkoslaavi/venäjä vai suomi)
- julkaisu-, kasvatus-, koulutus-, ym. toiminta
- tapakulttuuri: suhtautuminen hierarkiaan, paastoamiseen, juhliin, sakramentteihin (mm. ripittäytymiseen ennen jokaista ehtoollista), piispan partaan jne.

Venäläinen Valamo kipupisteenä

Ševtšenko käsittelee kirjassaan *Igumen Hariton* (Igumeni Hariton) kiistakysymyksiä erityisesti Valamon miesluostarin osalta, jossa ristiriidat kärjistyivät. Luostarinäkökulma on siitäkin syystä kiinnostava, että luostareilla on perinteisesti ollut suuri autonomia omissa asioissaan. Luostarit toimivat kirkollisen eliitin kasvattajina ja alueensa hengellisinä kaitsijoina. Maallikot toisin sanoen pitivät aktiivisesti suhteita yllä luostariin, käyivät tapaamassa rippi-isiä jne. Hengellisen elämän johdon ohella luostareilla on aina väijäämättä ollut myös arkisia hallinnollisia ja taloudellisia kysymyksiä ratkottavanaan. Niiden ohella luostarit ovat joutuneet kohtaamaan myös etnisyyteen, kieleen ja edellä mainittuihin kysymyksiin liittyviä ristiriitoja. Laatokan saaren 1300-luvulla perustetussa mahtavimmassa ja väkirikkaimmassa ortodoksiluostarissa Valamossa ”suomettajilla” ja ”venäläistäjillä” oli omat kannattajansa ja johtohahmonsansa.

Kun Suomi itsenäistyi ja rajat sulkeutuivat, Valamo jäi pussiin. Sen veljestö oli voittopuolisesti venäläisiä, ja kaikki puhuivat venäjää. Sopeutuminen Suomen lakeihin, kansallistamispyrkimyksiin ja esivaltaan oli heille vaikeaa. Koska laki esti muiden kuin Suomen kansalaisten liittymisen veljestöön, tulovirta Neuvostoliitosta ehtyi. Suomalaisten joukossa ei

ollut kestävä potentiaalia luostarikilvoitukseen. Vaikka suomalaishallinnon aikana saarella toimi mm. poikakoti, eivät sen tavoitteet tähdänneet munkkeuteen.

Suuri osa venäjänkielisistä ja –mielisistä, keisarivallan aikana varttuneista munkeista koki luterilaisen Suomen hallintosäännöksen kanonisen lain vastaisiksi. He kapinoivat sekä omaa luostarinjohtajaansa (igumenia) että koko kirkon johtajaa, arkkipiispa Hermania (Aav) vastaan. Luostarin asemaan liittyi merkittävää suurvaltapoliittistakin kamppailua. Toisen maailmansodan jälkeen Moskovan patriarkaatti vaati koko kirkolta katkenneen yhteyden palautusta, mihin Suomi ei suostunut. Vasta 1957 Moskova lopullisesti tunnusti Suomen kirkon autonomisen aseman Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuudessa, ja rukousyhteys palautui.

Skisman päättymisen liittyi maalliseen politiikkaan. Neuvostovalta ei halunnut tulehduttaa Suomen-suhteita hetkellä, jolloin sotakorvaukset oli maksettu, Porkkala palautettu ja patriarkaatti sysätty syrjään suurpoliittisesta päätöksenteosta. Moskovan patriarkaatti tyytyi siihen, että Suomeen jäi yhä useita sen alaisia seurakuntia. Niiden toiminta ja mielialat kiinnostivat niin Neuvostoliiton lähetystä kuin Supoa.²⁴

Luostari joutui kokemaan talvi- ja jatkosodan ja kaikin tavoin raskaan evakuoinnin Laatokalta Heinävedelle. Juliaanisen kalenterin kannattajat toimittivat jumalanpalvelukset erillään uuden laskun kannattajista. Osa lähti tai karkotettiin yhteisöstä, mm. Serbiaan ja Neuvostoliittoon. Jäljelle jäänyt väki jakautui, vanheni, väheni. Ševtšenkon tutkimus täydentää hyvin aiempia suomalaisia tutkimuksia ja muistelmia. Hän toteaa myös luostarin kannalta edulliset seikat Suomen alaisuudessa: Suomessa uskontoa ei vainottu kuten Neuvostoliitossa, ja laki takasi luostarille oikeuden omaisuuteensa. Toiseksi viimeisen Laatokan Valamossa valitun johtajan Haritonin (1872-1947) ansioksi voi kaikista tappioista huolimatta lukea luostarin säilymisen tuleville sukupolville. ”Munkit voivat lähteä, luostari jää.”

Naisluostareiden kohtaloa on tutkittu vähemmän. Taidehistorioitsija Hanna Kemppi on Kivennavalta Heinävedelle evakuoitunutta Lintulan naisluostaria koskevassa tutkimuksessaan todennut, että venäjänkielisten nunnien Lintula leimattiin muinaiseksi ”jätteeksi”. Sen arvo valtaväestön silmissä tunnustettiin vain ja ainoastaan eksoottisena matkailukohteena.²⁵

Savon sydämeen kulttuuriseen mottiin jääneet ortodoksiluostarit olivat 1970-luvun alussa lähes ”jätteitä.” Niiden oletettiin suomalaisen mentali-

teettiin sopimattomina pian kuolevan. Toisin kävi. Valamo ja Lintula muokautuivat suomalaisiin oloihin. Yhteisöt uudistuivat ja alkoivat noudattaa ovet auki –politiikkaa. Tasapainottelemalla valtaväestön ja läntisen yhteiskuntajärjestelmän sekä toisaalta modernisaatiota vierastavan perinneuskollisuuden välillä ortodoksisuus Suomessa menetti vahvan siteensä ja samastumiskohteensa Venäjän kirkkoon. Toisaalta se ei myöskään joutunut sellaisten koettelemusten kohteeksi kuin uskovaiset Neuvostoliitossa, jos kohta venäläistaustaiset, mm. sota-ajan ankaran kaksisuuntaisen propagandistisen painostuksen läpikäyneet munkit niin kokivatkin. Suomalainen ortodoksia joutui määrittelemään identiteettinsä ja toimintatapansa itse.

Kirkon joutuminen valtapolitiikan syleilyyn on paitsi raskas ja ikävä teema, toisaalta myös kasvattava ja avoimuutta vaativa haaste. Pienen paikalliskirkon olemassaolo on koko historiansa ajan ollut valokeilassa. Sen hengelliset johtajat ovat joutuneet sietämään ajoittain kovia paineita, joiden takana ovat olleet maalliset kädenväännöt. Kirkon suomalaistajien merkittävin hahmo, arkkipiispa Paavali (arkkipiispana 1960-1987), oli presidentti Kekkonen veroinen kansallinen visionääri ja pitkäaikainen valankäyttäjä. Kansainvälisen ortodoksisen nuorisojärjestön Syndesmoksen perustaminen 1953 edusti kirkollista liennytyksipolitiikkaa. Rauni Väinämön mukaan Syndesmoksen toimintaan aikoinaan 1970-luvulla aktiivisesti osallistunut Venäjän kirkon nykyinen johtaja Kirill oli Suomen kirkon esittämien autokefaliatoiveiden yhteydessä vahvistanut, että Suomen kirkko on kansallinen. ”Suomen kirkolla on oma alkuperäinen väestönsä, eikä se ole mikään hajaantunut diaspora-kirkko.”²⁶

Kohti nykypäivää

Ortodoksien määrä sisä-Suomessa nousi toisen maailmansodan jälkeen evakkojen ansiosta. Luovutettujen alueiden 400 000 evakuoidusta yli puolet oli ortodokseja. Sopeutuminen luterilaisen väestön keskuuteen oli haasteellista. Seka-avioliitot ja lasten kastaminen luterilaisiksi yleistyivät, jolloin tapakulttuuri laimeni. Haja-asutus vähensi mahdollisuuksia osallistua jumalanpalveluselämään. Jälleenrakennuslain turvin rakennettiin vähitellen uusia pyhäköitä. Nuo jälleenrakennusajan tsasounat ja kirkot noudattivat valtionhallinnon määräyksestä riisuttua, ”kansallistettua” tyyliä. Perinteisiä ikonimaalareita ei ollut. Jumalanpalvelustekstien suomennotokset heijastivat kansallisia valintoja.

Tällä haavaa Suomen ortodoksisen kirkon jäsenmäärä (2010 58 449 jäsentä, 1,1 % väestöstä) on vakaa. Kirkko nauttii toisen kansankirkon asemasta ja verotuloista, mikä takaa sen, että kirkkokunnan yhteiskunnallinen painoarvo on jäsenmäärää suurempi. Näkyvyys merkitsee mm. koulujen uskonnonopetusta ja säännöllisiä radioituja jumalanpalveluksia. Yleisradio kuuluttaa aamuisin myös ortodoksisen kalenterin mukaiset nimipäivät.

Jumalanpalveluksia toimitetaan monella kielellä. Seurakunnat eivät enää nojautu syntyortodokseihin, joiden osuus on jatkuvasti laskenut. Nykystrategiansa mukaisesti kirkko pyrkii olemaan hengellinen koti kaikille: ”Ekumeenisen patriarkaatin pyhän synodin vuonna 1923 antaman tomosasiakirjan mukaan Suomen ortodoksinen kirkko on kaikkien Suomen alueella asuvien ortodoksien kirkko, kieli- tai kansallisuustaustaan katsomatta.”²⁷ Kirkko kokee erityistehtäväkseen osallistua aktiivisesti maahanmuuttajatyöhön, johon seurakunnat ja luostarin yhteydessä toimiva Valamon opisto tarjoavat resursseja. Valamon opiston kursseilla on useana vuonna tarjottu perehtymistä suomalaisen ortodoksisuuden erityispiirteisiin.

Suurimman vähemmistön muodostavat venäläiset, joiden lukumäärän arvioidaan nopeasti kasvavan lähivuosina ja -vuosikymmeninä. Strategiassa todetaankin, että ”suurin osa Suomeen muuttaneista venäläisistä on kuitenkin kirkon virallisen rekisterin ulkopuolella, sillä Venäjällä ei tunneta kirkkoon rekisteröitymistä. Tästä johtuen venäläisväestö on nostanut Suomen ortodoksien lukumäärää vielä enemmän kuin viralliset tilastot osoittavat.”²⁸ Pienillä paikkakunnilla jumalanpalvelusten toimittaminen usealla kielellä, saati muiden palveluiden järjestäminen, voi olla mahdotonta, vaikka halua olisikin. ”Palvelusta voidaan mainostaa kaksikielisenä, vaikka käytännössä vain pari ekteniarukousta luetaan slaaviksi. Onhan se tavallaan huijausta,” huomautti eräs seurakuntalainen Pohjois-Karjalasta. Useimmilla paikkakunnilla venäjänkieliset ortodoksit eivät voi valita, missä kirkossa käyvät. Sen sijaan Turussa, Porissa, Vammalassa ja ennen kaikkea pääkaupunkiseudulla valinnanvaraa on.

Moskovan patriarkaatti – tuttu ja vieras

Venäjän äitikirkon vaikutus Suomessa periytyy ammoisista Novgorodin ajoista.²⁹ Karjalan kukoistuskautena on pidetty 1500-lukua, jolloin ortodoksinen puuarkkitehtuuri, ikonitaide ja kirkkolaulu kehittyivät omaleimaisiksi. Luterilaiset ja ortodoksit eivät kuitenkaan väestönosina sekoit-

tuneet.³⁰ ”Ruotsien” ja novgorodilaisten välillä kahakoitiin ja ryösteltiin. Ruotsin vallan 1600-luvulla säätämät uskontolait ja käännytystoimet aiheuttivat ortodoksien joukkopakoa Venäjälle Tverin seudulle, tilalle Inkerinmaalle asutettiin luterilaisia. Vielä 1812 ortodoksi- ja luterilaisväestöt elivät pääosin erillään toisistaan. Enemmistö ortodokseista asui ns. Vanhassa Suomessa eli Viipurin kuvernementissa. Vaikka autonomian aikana venäläistä sotaväkeä ja kauppiaita asettui vähitellen myös läntiseen Suomeen, 98 % ortodokseista asui yhä Viipurin ja Kuopion lääneissä.³¹ ”Ryssänkirkko” edusti hallintokaupungeissa vallanpitäjää. Kuopion katedraalin ikonostaasin lahjoitti omista varoistaan kenraalikuvernööri Bobrikoffin puoliso. Useimmille alamaisille ortodoksisuus oli kulttuurisesti vierasta. Suomenmieliset osoittivat mieltään sortokauden venäläistäjiä vastaan mm. tervaamalla Helsingin Uspenskin katedraalin edessä olleen rukoushuoneen.

Suomen itsenäistyttyä Suomen ortodoksinen arkkipiispakunta sai oman kirkkokunta-asetuksensa 1918. Kirkko joutui sopeutumaan valtioneuvoston kanslian ja opetusministeriön määrittelemän kansallisohjelman mukaisiin uudistuksiin. Keskeisiä uudistuksia olivat uusi ajankalenteri ja jumalanpalveluskielen suomalaistaminen. Suhteet Moskovaan katkaistiin, hakeuduttiin Konstantinopolin alaisuuteen. Kyse oli itsenäisyydestään kamppailevan nuoren valtion sekä poliittisesta että kansallisesta intressistä, joiden erottaminen toisistaan ei ollut aina mahdollista. Itsenäistymiskamppailun yhteydessä venäjänkielisten ortodoksien ääni pyrittiin vaimentamaan.

Kuten sanottu, toisen maailmansodan voiton jälkeen Moskova valjasti patriarkaattinsa kasvattamaan vaikutusvaltaansa satelliittimaissa ja myös Suomessa, mikä jatkui skismana aina 1957 asti. Viron kirkon itsenäistyttyä 1991 suhteet joutuivat taas kerran koetukselle. Kuluvallakin vuosikymmenellä Suomen kirkon päämies arkkipiispa Leo on ilmaissut huolensa Moskovan kanonisen alueensa rajojen tulkinnoista:

Me jaamme sekä Konstantinopolin patriarkaatin että Vatikaanin näkemykset siitä, että Moskovan patriarkaatin kulttuuri- ja kansalliskriteereistä lähtevä kirkkokäsitys on harhaoppi.

Muiden paikalliskirkkojen tavoin myös Suomen ortodoksinen kirkko katsoo, että Moskovan moderni tulkinta kanonisesta alueestaan on mo-

nessakin mielessä Kremlin kansallismielisen ideologian läpätunkemana, koska Moskovan patriarkaatti vastustaa kiivaasti katolisen kirkon tai muiden ortodoksisten paikalliskirkkojen toimintaa entisen Neuvostoliiton alueella.

Suomen ortodoksisen kirkon ulkopolitiikka nojaa pragmatiaan, jonka keskiössä ei ole haikailua paluusta sen paremmin Bysantin kuin Venäjään imperiumin yhteyteen. Pienenä kansainvälisenä paikalliskirkkona haluamme korostaa, että ortodoksisen kirkon oikea kasvusuunta on pienten yhteisöjen vahvistamiseen päin. Tarkoitin tällä sitä, että seuraamme yhteiskunnallista kehitystä ja hyväksymme sen, että vaikka kirkko on historiallisesti hierarkkinen, on sen uskottava pienten ja erilaisten yhteisöjen kasvuun.³²

Arkkipiispa Leo näkee tärkeänä vastavoimana verkostoitumisen ei pelkäänsään suurten, vaan myös samantyyppisten, pienten ortodoksisten paikalliskirkkojen kanssa. EU:n alueella näitä ovat Tšekin ja Slovakian, Puolan ja Kyproksen paikalliskirkot. "[Ne] voivat olla tulevaisuudessa yhä merkittävämpiä kumppaneita, samoin hiippakunnat Brittein saarilla, Ranskassa tai Skandinaviassa. Suhteiden lähtökohtana on erityisesti *samanlainen toimintakulttuuri, jossa ortodoksiset arvot elävät vuorovaikutuksessa länsimaisen demokration pelisääntöjen kanssa* [kurs. E.K]."³³

Tuskin on liioittelua sanoa, että suomalainen ortodoksia pyrkii aktiivilla toiminnallaan kulttuurisen jakolinjan häivyttämiseen. Itäraja häviää. Länsi ei kenties lopukaan ortodoksisen piirin rajalle. Suomalainen ortodoksia toimii länsimaisen demokraattisen valtiosäännön ja toimintakulttuurin puitteissa. Tälle tilanteelle ei nähdä käypää vaihtoehtoa. Pienelle kirkolle on tärkeä katsoa länteen, "haistella vapaan lännen tuulia." Arkkipiispa Leon mukaan jo 1970-luvulle tultaessa Suomen ortodoksit olivat kansainvälistyneet. "Ortodoksinen kirkko ei ollut enää vain pieni kansalliskirkko vaan osa isoa kansainvälistä kirkkoperhettä."³⁴

Oman haasteensa tuo se, että 2000-luvulta alkaen Moskovan patriarkaatti on lisännyt panostusta ulkomaantoiminnoissaan. Se on perustanut Pohjoismaihin oman hiippakunnan ja lukuisia uusia seurakuntia. Eräänä pontimina on väestöpako Venäjältä ja tarve säilyttää yhteisyydentunne myös rajojen ulkopuolella elävien maanmiesten kesken. Venäjän kirkko ja ulkomailla toimivan kirkon keskuselin (ROCOR) palauttavat kanoni-

sen yhteytensä pitkien neuvottelujen tuloksena 2007. Rukousyhteyden palauttaminen oli siirtymäaskel kylmän sodan jälkeiseen maailmanjärjestykseen. Poliittisena kompromissina Moskovan patriarkaatti kanonisoii viimeisen keisariperheen, mikä oli ROCOR:n vaatimus, ja säilytti jäsenyytensä Kirkkojen maailmanneuvostossa.

Moskovan patriarkaatin Suomessa toimivat seurakunnat tarjoavat monille nykyään luontevan vaihtoehdon, jossa yksi ei sulje pois toista: pääkaupunkiseudulla monet venäjänkieliset voivat olla virallisesti suomalaisen seurakunnan jäseniä, mutta osallistuvat silti jumalanpalveluksiin ja muuhun toimintaan Moskovan alaisissa seurakunnissa. Näitä ovat mm. Nikolskin seurakunta Hietaniemessä ja Pokrovan seurakunta Munkkiniemessä. Itäkeskukseen on rakenteilla tilava uusi Kristus Vapahtaja –katedraali, jonka arkkitehtoninen muoto on sopeutunut paikalliseen kaupunkikuvaan. Sen toivottiin valmistuvan vuonna 2012, jolloin merkkivuosi osui yhteen Helsingin pääkaupungiksi tulon kanssa sekä Venäjän voiton Napoleonin vastaan käydyssä ”ensimmäisessä isänmaallisessa sodassa”. Moskovan patriarkaatti lausuu julkisesti tavoitteekseen tukea diasporassa eli hajallaan eläviä maanmiehiä, joille uskon kysymys on lähes aina sidoksissa maastamuuttoon. Moskovan patriarkaatin pitkäaikainen edusmies Helsingissä, isä Viktor Ljutik on kirjoittanut:

Pitkien etsikkovuosien ja puutteen jälkeen monet IVY-maista emigroituneet ovat palanneet ortodoksiseen uskoon, ymmärtäen, että kimmokkeena eivät ole niinkään traditiot ja tavat, vaan ennen kaikkea henkilökohtainen Jumalan kohtaaminen, mitä ilman elämällä ei ole tarkoitusta eikä päämäärää. Nähtyään länsimaat talous- tai poliittisen pakolaisen silmin ja koettuun yhtä ja toista, ihmiset ovat pettyneet monessa, mutta samaan aikaan he ovat vakuuttuneet tärkeimmässä, siinä että henkilökohtaista uskoa on etsittävä sieltä, missä on tuttua, levollista ja sydämelle keveää, toisin sanoen omasta ortodoksisesta perinteestä.³⁵

Ulkomaansuhteista vastannut metropoliitta Kirill, nykyinen Venäjän kirkon patriarkka, on myös painottanut ”venäläisenä pysymistä.” Diasporassa eläjille kirkko voi olla parhaimmillaan kohtauspaikka, jossa saa tukea maanmiehiltä ja kosketuksen omaan entiseen kotimaahansa. Esipaimen Kirill painottaa identiteetin ja juurten merkitystä diasporassa elävien menestymiselle:

Ulkomailla menestymisen ehtona ei ole ulkoisen edistyksen mitta vaan se, miten pystymme säilyttämään kulttuurisen ja uskonnollisen identiteettimme, miten pystymme kyseisen kansan keskuudessa ja alueella edustamaan maamme ja historiamme suuruutta. --- Juureva ihminen on vahva niin Isänmaassaan kuin sen rajojen ulkopuolella.³⁶

Käytännössä Suomessa toimivat eri patriarkaattien alaiset seurakunnat ovat kyenneet ylläpitämään sopua siitä huolimatta, että näkemykset laajemmista kysymyksissä ovat vastakkaiset. Siinä missä Suomen kirkko korostaa länsimaista demokratiaa ja kansainvälistä kirkkoperhettä paikalliskirkkojen yhdistäjänä, Moskova venäläisenä pysymistä, yhteisyyden tunnetta ja suurvaltahistoriaa. Moskovalle on tärkeää käyttää kaikki keinot aivovuodon hillitsemiseksi ja ulkomailla asuvien uskollisuuden säilyttämiseksi.

Tärkeässä teoksessaan Samuel Huntington on painottanut pitkää erilliskehitystä, jonka tuloksena länsimaat erosivat muista sivilisaatioista.³⁷ Hänen mukaansa kahdeksan pääpiirteen yhdistelmä erottaa länsimaailman muista kulttuureista. Erottavien piirteiden ansiosta länsi on noussut johtavaan asemaan niin itsensä kuin koko maailman nykyaikaistajana. Lännen johtoasema edellyttää siltä paljon: aseellisen ylivoiman säilyttämistä, länsimaisten poliittisten arvojen ja instituutioiden edistämistä painostamalla muita yhteiskuntia kunnioittamaan ihmisoikeuksia sellaisina kuin ne länsimaissa nähdään, sekä painostamalla niitä omaksumaan länsimainen demokratia. Länsi myös pyrkii suojelemaan yhteiskuntiansa kulttuurista, sosiaalista ja etnistä yhtenäisyyttä rajoittamalla ei-länsimaisten siirtolaisten ja pakolaisten määrää.³⁸

Silti Huntingtonin mielestä länsimainen universalismi eli edellä lueteltujen asioiden vaatiminen ja edesauttaminen eri tyyppisissä yhteiskunnissa on kuitenkin vaarallista. Kun lännen talousmahti väijäämättä vähenee, nousevien sivilisaatioiden (Aasia, muslimivaltiot) pyrkimys ilmaista *omien* kulttuuriensa universaaliutta korostuu. Vastakkainasettelu voi aiheuttaa sotia, minkä seurauksena länsi oppii näkemään universalismin ja imperialismien välisen kytkennän selvemmin. Hänen mukaansa lännen etujen mukaista olisi tunnistaa kulttuurien kamppailu tosiasiksi. Ajatusmallin mukaisesti lännen pitäisi hyväksyä Venäjä ortodoksisen alueen ydinvaltioksi, jolla on eteläisillä alueillaan oikeutettuja turvallisuusintressejä.³⁹ Ajatuskulun voi kenties hyväksyä, jolloin se johdattaa kysymykseen analogiasta Venäjän luonteisrajalla. Tällä hetkellä Suomen ja Venäjän puskurialueilla ei kuiten-

kaan ole akuuttia perinteistä eli sotilaallista turvallisuushkaa. Sen sijaan kanssakäymisen voimakas lisääntyminen johtaa yhteentörmäyksiin ihmisiä hyvin henkilökohtaisesti koskettavissa, korkean kontekstin kysymyksissä.

3. Empiria: Keitä me olemme? Keihin me kuulumme?

3.1. Kieli, uskonto, kansallisuus, tavat

Ensisijaisia kulttuuri-identiteetin tekijöitä ovat kieli, uskonto, kansallisuus ja tavat. Niiden keskinäinen painoarvo voi vaihdella, mutta yhdessä ne muodostavat me-tunteen, vahvistavat ja ylläpitävät sitä. Ulkomailla asuessa niiden merkitys korostuu. Jos molemmat vanhemmat ovat venäjänkielisiä ja kotikieli on venäjä, venäjän taidon katoamista ei yleensä pelätä. Venäläinen ylisukupolvinen perheyhteys on voimakas, maanmiehiin pidetään yhteyttä, kulttuuripääoma on rikas. Yhteydenpito on käsittämättömän helppoa verrattuna aikoihin vielä pari vuosikymmentä sitten. Havainnollinen, miellyttävä esimerkki osui kohdalleni vastikään. Pyysin ja sain Suomessa työskentelevältä venäläiseltä kollegaltani hänen Habarovskin mummonsa kurpitsapuuroreseptin. Sain sen sähköpostitse muutamassa hetkessä ja hyvää tuli. Yhdessä vannoimme omaleimaisten kekriherkkujen, ei minkään amerikkalaisen halloweenin, nimeen.

Sanna Iskanius (2006) on tutkinut venäjänkielisten 15-30 -vuotiaiden maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteettiä. Hänen mukaansa Suomessa keskimäärin 4,5 vuotta asuneet venäjänkieliset nuoret pitivät äidinkieltänsä venäjää tärkeimpänä identiteettinsä kielenä. Noin 70 prosenttia tutkituista nuorista piti itseään myös etnisesti venäläisenä, noin neljännes sekä venäläisenä että suomalaisena ja vain kuusi prosenttia suomalaisena. Maassaoloajan pidentyessä nuoret ”suomalaistuvat”, eli he kokevat olevansa jo jossakin määrin suomalaisia, vaikka monelle venäjän kieli säilyy kuitenkin tärkeimpänä kielenä. Etninen ja kulttuurinen tausta ei siis näytä olevan yhtä tärkeä identiteettiä määrittelevä tekijä kuin kieli. Kieli määrittelee ystäväpiiriä ja vapaa-ajan kommunikointia:

Omasta, maahanmuuttajataustaisten venäjänkielisten ryhmästä haetaan tukea venäläiselle identiteetille yhteisen alkuperän, kulttuurin, ajatteluta-

van ja erityisesti kielen perusteella. Ryhmän tärkeys ja sosiaalinen tuki näkyvät myös siinä, että ystäväpiiri koostuu lähes yksinomaan muista venäjänkielisistä. Syyksi suomalaisten ystävien vähäisyyteen nuoret mainitsivat kieliongelmiensa lisäksi erot *maailmankatsomuksessa, luonteessa ja käyttäytymisessä* [kurs. E.K].⁴⁰

Iskanius löysi tutkimuksessaan viisi eri kieli-identiteettityyppiä:

Suomenmieliset (7 % opiskelijoista) pitävät itseään suomalaisina ja suomenkielisinä, käyttävät useammin suomea kuin venäjää lukiessaan ja kommunikoidessaan ystäviensä kanssa. Vapaa-aikanaan he tapaavat pääasiassa suomenkielisiä [--] kotonaan he puhuvat venäjää ja suomea tasavertaisesti. Venäjänkieliseen taustaansa ja venäjän kieleen he suhtautuivat melko neutraalisti.

Kaksikieliset (20 % opiskelijoista) pitävät itseään sekä venäläisinä että suomalaisina ja täysin kaksikielisinä. He käyttävät venäjää ja suomea lähes tasavertaisesti ja yhtä usein. Perheen kanssa hallitsevana kielenä on venäjä, mutta ystävien kanssa ja lukiessaan he käyttävät yhtä usein molempia kieliä. Kaksikieliset kokevat kahden kielen ja kulttuurin parissa elämisen joko myönteisenä ja omaa identiteettiä vahvistavana tai jossakin määrin epätieoisuutta omasta identiteetistä aiheuttavana.

Venäjänkieliset ja -mieliset (34 % opiskelijoista) muodostivat suurimman ryhmän. Heidän venäläinen etninen identiteettinsä ja suhteensa venäjän kieleen on kaikkein vahvin ja heidän asenteensa venäjän kieltä ja venäläisiä kohtaan ovat hyvin myönteiset. He puhuvat ja käyttävät pääasiassa venäjää niin perheensä ja ystäviensä kanssa kuin myös muissa arkipäivän tilanteissa. Suomen kieltä he eivät koe itselleen tärkeäksi, mutta haluavat kuitenkin oppia sitä. Kukaan heistä ei pitänyt suomea äidinkielenään ja heille oli tärkeää pysyä omassa ryhmässään, erossa suomalaisista. Paras ystävä ja seurustelukumppani löydetään usein toisten venäjänkielisten joukosta.

Myös *venäjänkieliset* (23 % opiskelijoista) ovat mielestään vahvasti venäläisiä ja venäjänkielisiä. He puhuvat perheensä kanssa lähes yksinomaan venäjää, ystävien kanssa myös suomea. Heidän asenteensa venäjän kieltä ja venäläisiä kohtaan ovat hyvin myönteiset, mutta eivät kuitenkaan yhtä

myönteiset kuin venäjänkielisten ja -mielisten. Suomen kieleen ja suomalaisiin he suhtautuvat neutraalisti. Heillä on ystävinä sekä suomalaisia että venäläisiä tai he haluaisivat tutustua enemmän suomalaisiin. Nämä nuoret eivät erityisesti korosta omaa venäläisyyttään, vaan kokevat olevansa joissakin tilanteissa samankaltaisia suomalaistenkin kanssa.

Viidennen kieli-identiteettityypin muodostavat *venäjänkieliset ja suomalaiskielteiset* (16 % opiskelijoista). Ryhmä eroaa muista kielteisissä asenteissaan suomen kieltä ja suomalaisia kohtaan ja erityisen myönteisissä asenteissaan venäjän kieltä ja venäläisiä kohtaan. Heidän venäläinen identiteettinsä ja suhteensa venäjän kieleen on vahva ja he tapaavat usein muita venäjänkielisiä. Perheensä kanssa he puhuvat lähes yksinomaan venäjää, joidenkin ystäviensä kanssa myös suomea. He vetävät rajan yhtäältä Venäjällä asuvien venäläisten ja Suomessa asuvan venäjänkielisen yhteisön välille ja toisaalta suomenvenäläisten ja suomalaisten välille. He pitävät itseään erilaisina kuin Venäjällä asuvat venäjänkieliset heikentyneen kielitaitonsa vuoksi. Toisaalta he eivät koe olevansa suomalaisia eikä heillä ole läheisiä suomalaisia ystäviä.

Johtopäätöksissään Iskanius osuvasti toteaa, että myönteinen suhde omaan äidinkieleen ja omaan taustaan helpottaa myös suomalaisen kulttuurin ja suomen kielen omaksumista. Tätä essetä varten tein itsekin haastatteluja. Haastattelin avoimin kysymyksin pääkaupunkiseudulla asuvia venäjänkielisiä seurakunta-aktivisteja, mukaan lukien Suomessa toimivia venäläisiä free lance toimittajia sekä Suomen ortodoksisen kirkon maahanmuuttajien perehdytyksestä vastaavia. Kyselin, mikä omalle kulttuuri-identiteetille ja me-tunteelle on keskeistä: kieli, uskonto, kansallisuus, vai tavat? Erityisesti halusin tietää, miten eri tavoin kielen ja tuttujen tapojen merkitys miellettiin osaksi suhdetta ortodoksisuuteen ja seurakuntaelämään. Kysyin myös, mitkä seikat painavat seurakunnan valinnassa, ja mitä eroja heidän tuntemiensa suomalaisten ja venäläisten seurakuntien välillä on. Lopuksi kysyin, miten oman seurakuntayhteisön toimintaa olisi parannettava.

Ensimmäinen haastateltavani (V1) on suomalaista koulua käyvä luokiolainen, joka osallistuu säännöllisesti venäläisen Nikolskin seurakunnan jumalanpalveluselämään. Hänellä on sekä Venäjän että Suomen kansalaisuus. Virallisesti perhe kuuluu Suomen ortodoksisen kirkkoon. Iskaniuksen tyypittelyä soveltaen hän on *kaksikielinen*.

1. Mikä on tärkeintä? Kieli, uskonto, kansallisuus, tavat, kulttuuri?

V1: Olen venäläinen. Venäläinen vanhempien, äidinkielen ja kulttuurin taholta. Ortodoksisuus on tärkeää. Ortodoksisuus kuuluu venäläiseen arkeen ja elämään. Ainakin meidän perheessämme.

Toinen haastateltavani (V2) on *suomenmielinen* 24-vuotias yliopisto-opiskelija. Hänen isoäitinsä oli suomalainen, joka muutti Neuvostoliittoon 30-luvulla työn perässä ja palasi Suomeen 90-luvulla. Paluumuuttajaisoäidin aloitteesta koko perhe muutti Suomeen.

V2: Kieli määrittelee ihmistä. [*Suomalainen vai venäläinen?*] Riippuu kuka kysyy. Minulle olla venäläinen ja ortodoksi eivät ole sama asia. Asutaan Suomessa, pitää puhua suomea. Se on se kieli, jolla me tulemme saamaan töitä.

Aikuiset toimittajahaastateltavani (V3, V4) ovat *venäjänkielisiä*. He oleskelevat Suomessa ja tuottavat mm. venäjänkielistä uskonnollista videomateriaalia. He kuuluvat venäläiseen Nikolskin seurakuntaan, mutta osallistuvat aktiivisesti myös Suomen ortodoksisen kirkon toimintaan.

V3: Kansallisuus jää uskonnon varjoon. Venäjä on tyypillisesti monikansallisen. Toisaalta emigraatiossa kansallisuuden merkitys taas korostuu.

2. Miten suomalainen ja venäläinen ortodoksisuus eroavat toisistaan?

V1: Kalenteriero on tärkeä, se on vaikea juttu. Kun tulimme, se oli vielä vaikeampi. Nyt olemme tottuneet siihen, että joulukuukausi on 7.1., mutta sitä pitäisi juhlaa jo kaksi viikkoa aikaisemmin, koska kaikki valmistautuvat siihen. Perheemme ei ole tullut lopulliseen päätökseen, vaan vietämme molempia. Venäläinen joulukuukausi on kuitenkin tärkeämpi. Suomalaisena joulukuukausi on syödään joulukuukausiateria, ollaan rauhassa, ei anneta lahjoja. Venäläisenä joulukuukausi on annetaan lahjoja ja käydään kirkossa.

Huivin käyttö. On epäkunnioittavaa, jos tulee kirkkoon housuissa ilman huivia eikä ole mukana palveluksessa. [--] häiritse joskus koululaisjumalanpalveluksessa [Uspenskissa].]Toisaalta onhan se hyvä, että tulee edes kerran vuodessa kirkkoon.

K: *Entä pastoraaliset erot?*

V1: Venäjällä on tiukemmat papit. Vaatii että kirkon sääntöjä noudatetaan. Suomessa sanotaan: ”Tee järkevyytesi rajoissa, ja se pätee myös uskontoasioihin.” Nikolskin seurakunta on pehmeämpi kuin kirkot Venäjällä, viihdyn siellä. Papit ovat mukavia, vaikka voivat joskus huutaakin. Kun kävin mummon kotikirkossa Petroskoissa, ei ollut mukavaa. Olin jostain tulossa eikä minulla ollut hametta, kaikki töllöttivät. Nikolskissa ei paheksuta. Petroskoissa tunnelma kirkossa oli ankean oloinen, se tuli esiin seurakuntalaisista.

K: *Miksi huivi ja pukeutuminen on niin tärkeää?*

V1: Ihmiset on niin opetettu, että Raamatun sanaa pitää kirjaimellisesti noudattaa. Kuri pitää olla. Siitä ei voi suuntaan tai toiseen astua.

K: *Entä paastoaminen?*

V1: En noudata niin tarkasti. [--] Kun on urheilija [--] eikä perheessä muutenkaan. Pidän yleensä karkkilakkoa. Pappi sanoo: paasto on pidättäytymistä jostakin. Minulle karkista kieltäytyminen on vaikeampaa kuin lihasta. Siinä suhteessa käytän järkeäni. [--] Venäjällä ei niin monet paastoa. Laskiaisena syödään blinejä, mutta ei se ole niin kuin muslimeilla joille jokikiselle ramadan merkitsee. Venäläiset kaikki yrittävät edes jonkin päivän. Kaupoissa ja ravintoloissa paasto näkyy, on erikoisruokalajit.

K: *Mitä muita kirkollisia eroja on?*

V1: Lehtien, kirjojen julkaisuja on paljon enemmän kuin Suomessa ja niiden kirjo on erittäin laaja. Neitsyt Mariasta ja sen ikoneista on satoja painoksia, mikä ikoni auttaa mihinkin vaivaan. Tehdään bisnestä. Käydään sen [tietyn ikonin] luona. Matrjonasta [Matrona Moskovalainen] on kauheasti ikoneja. Onko sitä Uspenskissa? [Ei] Jokainen ortodoksi Venäjällä on siitä kuullut. Menin tutuille kylään, emäntä antoi heti minulle pienen Matronan ikonin lahjaksi. Menimme Matronan pyhäinjäännöksille. Edessä oli valtava jono. Äiti sanoi, että ehkä jokin toinen päivä. [--] Kaikki tietävät sen paikan. Jotkut ovat siellä pitempään. On tv-ohjelmia, joissa kerrotaan, miten Matrona on auttanut parantumaan mistäkin sairaudesta. Siitä kertovia kirjoja on tosi paljon.

Suomessa on enemmän tasa-arvoa eri pyhimyksiä kohtaan. Venäjällä on sensaatioita. On ns. suosikki-ikoneita ja villityksiä. Venäjällä on ääriuskovia suhteessa Suomeen paljon enemmän. No, Suomessa on ortodokseja 1%. Henkilökohtaisesti en ole sellaisia ihmisiä [patrioottisia fundamentalisteja] tavannut. Venäläiset ovat patrioottisempi kansa. Pääsiäispalveluksessa esi-

merkiksi on selvä, etteivät kaikki mahdu kirkkoon sisään. Kun kansa odottaa pyhää tulta, kun haluaa päästä sisään, niin pitää tulla jo aamupäivästä. [--]Onko se ehkä Stalinin tai Neuvostoliiton ansiota. Ihmiset on kasvatettu neuvostopatriooteiksi. [--]Kuten äiti. Äiti on kokenut kirkon vahvana asiana johon uskoa. En usko, että Suomessa olisi samanlaista. [--] Äiti on syntynyt v. 66 ja kastettiin samoihin aikoihin kun Neuvostoliitto hajosi, samaan aikaan kuin mummo. - - Minut kastettiin parivuotiaana [Petroskoissa, samassa kirkossa kuin äiti ja mummo]. Pikkusisko kastettiin Pietarissa kolmevuotiaana. [--] Isäpuoli ei ollut alun perin ortodoksi, hänet kastettiin 50-vuotiaana. Oikea isäni ei ole kovin kirkollinen. Asuu Petroskoissa, jossa käyn kerran vuodessa. [--] Perheessä äiti ja minä olemme kirkollisimpia, pikkusisko [10 v.] käy kirkossa välillä, isäpuoli kerran vuodessa pääsiäisenä. Hän kunnioittaa uskoa ja hänestä on hyvä, että me käymme kirkossa.

V2: Totta kai on eroja. Olen käynyt vain kerran Moskovan patriarkaatin kirkossa. On selvää, että täällä käydään paikalliskirkossa; en ole oikeastaan edes pohtinut. Toinen asia Venäjällä, siellä käyn kirkossa ja palveluksissa. [--] Toki on eroja. On myös eroja Suomen ortodoksisen kirkon suomenkielisten ja venäjänkielisten seurakuntien välillä. P. Kolminaisuuden kirkon pappi isä Aleksei Samoldin on palvellut sekä Venäjällä, Virossa ja nyt Suomessa, [--] hän on kertonut eroista. Venäjällä säännöt ovat tärkeitä, miten erityisesti nainen pukeutunut. Suomessa ei haittaa jos naisella on housut tai vähän lyhyempi hame. Patriarkka Kirill on esimerkiksi sanonut, että mitä enemmän nainen käy kirkossa, sitä vähemmän hän meikkaa. [--] Ehtoollisessa on paljon eroja, [Venäjällä] on tarkempia sääntöjä. Osin säännöt ovat kanonisen lain vastaisia. Suomessa pappi sanoisi, että jos on jokin sairaus, voi ottaa lääkkeen ja tulla ehtoolliselle silti, Venäjällä se riippuu aina papista. Venäjällä pitää myös aina käydä synninkatumuksessa.

Monet säännöt tulevat juutalaisuudesta. [--] Kyllä Kristus halusi vapauttaa meidät näistä laeista. Venäjällä ihmisillä on juuri näiden sääntöjen vuoksi hyvin erilainen käsitys ehtoollisesta. Siksi Venäjällä käydään harvemmin ehtoollisella.

Venäjällä ei tunneta myöskään kovin hyvin Raamattua. Nyt yritetään taas elvyttää katekumeeniopetusta. Sitä myös vastustetaan kovasti. [--] Eräs hyvä ystävämme pappi halusi elvyttää katekumeeniopetuksen, häntä ruvettiin miltei vainoamaan. Ajateltiin, että pyhä Venäjä, nationalismi, ne sekoittuivat niin voimakkaasti. Ajateltiin, että Venäjä on pelastava maa, kos-

ka siellä on oikea usko. [--] Luotettiin, että lapsi heti on kastettu ja kasvaa uskontoon. Kuitenkin neuvostoaikana asia muuttui. On myös toinen syy, joka liittyy muihin kirkkoihin. Moskovan patriarkaatti joutuu taistelemaan omasta sijastaan, näyttämään, että on se oikea usko suhteessa muihin kirkkoihin. Koska baptisteilla on raamattupiirejä, halutaan erottautua niistä, että me emme tarvitse niitä.

Ekumenia on kolmas asia, joka erottaa Moskovan patriarkaatin ja Suomen ortodoksisen kirkon. Suomessa ollaan paljon ekumeenisempia. Jos puhuu venäläisen papin kanssa, parempi koettaa olla mainitsematta ekumeniaa, koska suhtautuminen on hyvin negatiivinen.

V3: Pappi on aina seurakunnassa tärkeä. Yhteisö on tärkeä. Kun tulimme Suomeen, menimme sattumoisin P. Kolminaisuuteen. Tuntui kuin jäljennökseltä [*poddelka*] – papin aksentti [--] vasta kun menin isä Nikolain luo [Moskovan patriarkaatin seurakuntaan] tunsin oloni kotoisaksi, sain puhua omalla kielelläni.

V4: Hengellinen kontakti pappiin on tärkeä. [Suomen ortodoksisen P. Kolminaisuuden kirkon venäjänkielinen pappi] Isä Aleksei Sjöberg on ihmeellinen, itse löysi tiensä ortodoksiaan. Kaikki diakoniaryhmät ovat erittäin tärkeitä. Suomessa olemme nähneet ainutlaatuisen esimerkin käytännön diakoniatyöstä. Teimme videoita sekä Uspenskin katedraalista että diakoniatyöstä. [Diakoniasisar] Silja Ingman oli ohjelman keskiössä.

[*Maahanmuuttajista seurakunnassa:*] Ensin uusi tulokas tulee yksilönä. Vasta kotiutuaessaan hän alkaa vähitellen tuntea itsensä yhteisön jäseneksi. Alkaa tuntea kansalaisoikeudet, mutta myös velvollisuudet. Kieli- ja sopeutumiskysymykset vaikuttavat suuresti hengelliseen puoleen. Pappi on keskeisessä asemassa. Nykyään Nikolskissa toimii myös suomalainen pappi, eläkkeellä oleva kappalainen. Toiminta on muuttunut rakentavaan suuntaan.

V3: [*Seurakunnan valinta:*] Jos osa perheestä on suomalaisia, perhe menee suomalaiseen kirkkoon. Meidän joukossamme on paljon avioliitosta eronneita. On monia, jotka haluavat unohtaa entisen ja menneisyytensä, haluavat tulla uussuomalaisiksi. Suomen kirkossa on enemmän etuisuuksia, on laskelmallisuutta [--]. Suomen kirkko on rikkaampi [*kuin Moskovan seurakunta*]. On niitäkin jotka menevät luterilaiseen kirkkoon, joka on vielä rikkaampi, 80% suomalaisista kuuluu siihen.

3. Miten oman seurakuntayhteisön toimintaa olisi parannettava?

V1: Suomessa on hyvä, että on esimerkiksi rippikoulu, johon tosin en päässyt, on leirejä. Seurakunta järjestää nuorille toimintaa, hauskaa yhdessä-oloa jossa kirkko on mukana. Tosi hyvä juttu. [Nikolskissa] on pikkulapsille kerho, jossa luetaan pyhien elämäkertoja. En ole itse käynyt, mutta olen kuullut tosi paljon. Pappi vetää. Se on lauantaisin, tunnin sessio ennen ilta-palvelusta. Keskiviikkoisin taas on aikuisten hengellinen keskustelu. Arjen asioita, miten ortodoksin tulee suhtautua lasten kasvatukseen. Kirkko ja arki. Nikolskissa käy tosi paljon nuoria, jotka käy sunnuntaina tai viikoittain kirkossa, riippuu tietysti perheen käytännöstä. Ovat kiinnostuneita uskonnosta. Ei ääripatriootisia mutta kunnioittaa palvelusta. Nuorten kesken on tosi hyvä henki. 5-6 vuotta nuoremmat ovat hyvin mukana.

Suomessa ortodoksinuoret ei käy niin paljon kirkossa. Kripari on kaikilla, se on tehty koska luterilaisilla on se. Hyvä, että on leirejä, mutta toisaalta olen kuullut mitä kaikkea on tapahtunut. Ei ole kirkkoa kohtaan kunnioittavaa, ei voi juoda jos menee uskonnolliselle leirille. Ymmärrän tietysti, että nuoria on vaikea vahtia. Jos oltaisiin liian ankaria, ei ehkä kirkkoon tulisi kukaan. [--] On tärkeää, että kunnioittaa palvelusta. Olet kunnolla ja ajattelet Jumalaa etkä ajattele, ettet ole saanut aamupalaa. [Suomessa] on omituista, että kaikki saa ehtoollista ilman synnintunnustusta. [Huomasin] koululaisjumalanpalveluksissa joita oli 9. luokalle asti. Käytäntö on todella omituinen. [Itse pyysin] erikseen synnintunnustusta. Edes palveluksen aikana voisi olla kunnolla. Kaikkiin asioihin ei voi myöntyä. Ehtoollinen on tärkein sakramentti, pitää olla käynyt synnintunnustuksella. Käyn [synnintunnustuksella ja ehtoollisella] noin neljä kertaa vuodessa. Vähän vaihtelee. Käyn samalla Nikolskin papilla.

V2: Parannettavaa? Että kirkot lähentyisivät, ettei ajateltaisi, kumpi patriarkaatti on oikeampi.

K: *Onko ajanlaskukysymys tärkeä?*

V2: Minulle henkilökohtaisesti ei. Jotkut sanovat: se on pelastuskysymys. Ehkä voisi hyväksyä, että toiset elävät yhden, toiset toisen kalenterin mukaan. Itselleni se ei ole tärkeää. Jos tiedän, että se on toiselle tärkeää, niin yritän vältellä ja väistellä kysymystä, yritän kunnioittaa toista.

K: Miten Kolminaisuudessa, käyvätkö kaikki synnintunnustuksella aina ennen ehtoollista?

V2: Monet käyvät. Pappi ei vaadi, mutta useimmat käyvät aina. Isä Aleksei on usein kritisoinut venäläistä kirkkoa. Olen kuullut kolme kertaa hänen sanovan, että hän mieluummin palvelee Suomessa. Ei niin paljon sääntöjä, eikä piispa seuraa samalla lailla kuin Venäjällä. Piispa antaa hengittää, ei tarvitse tehdä tiliä kaikesta. [Isä Aleksei] kokee vääräksi [sääntökuuliaisuuden], että vesipaastotaan, mutta mafioso tai nainen joka juuri on tehnyt abortin, menee silti ehtoolliselle.

En koe kuuluvani yhteen kansaan, siksi olen antinationalisti. [--] Oli kamppailua, en ole automaattisesti ortodoksi siksi koska olen venäläinen, tärkeämpää on usko. Olla kristitty ensisijaisesti ja toiseksi ortodoksi, tietysti tausta että olen kastettu ortodoksiksi, merkitsee. Koen ärsyttävänä, että venäläisyys ja ortodoksia liitetään automaattisesti yhteen. Koen sen ongelmallisena. Ateistinen valtio erotti kirkon ja valtion. Neuvostoliiton aika on vaikuttanut siihen, ettei venäläinen ole automaattisesti ortodoksi, se on muuttanut nationalistista ajatusta. Ehkä asiat ovat jo Venäjällä muuttuneet positiiviseen suuntaan. Haluan uskoa siihen.

V4: Venäläinen vanhainkoti olisi tarpeen. Vähän niin kuin [suomalaisäätiön ylläpitämä] Helenan vanhainkoti, mutta eri tavalla. Diakoniassa on tärkeää työn organisointi, vetäjä Kari on erityinen henkilö. Suomalaisessa seurakunnassa vanhustyö ja ystävätyö ovat hyvällä tolalla, kirkkokahvitus on järjestelmällistä, meillä se on spontaania. Olemme näyttäneet ortodoksisia elokuvia kuten Pavel Lunginin *Saari*. Tulimme Suomeen ortodoksisen elokuvan asiantuntijoina! Kerrottiin, että Suomessa on jumalalpalveluksien suoria lähetyksiä. Sanoimme että se ei ole ihan sama asia kuin ortodoksinen elokuva. Konferensseja pitäisi järjestää muillekin kuin kirkon edustajille. Esillä pitäisi olla myös kirjallisuutta, kulttuuria, musiikkia.

V3: Valistustyötä tarvitaan, pelkkä uskonto ei riitä. Luova intelligentsia tuntee olevansa eristyksissä. Tämä ympäristö antaa meille ravintoa, mutta tuloksista ei olla kiinnostuneita. Pelkkä "venäläinen kysymys." Monet masentuvat henkisesti ja syntyä eristyneisyyttä, ongelmia ja umpikujia. Se on vakava ongelma.

V4: Pitäisi luoda kulttuurisilta. [--] Ei ole hyviä suhteita suomalaisen ja venäläisen seurakunnan välillä. On epäselvyyksiä asioista, joista ei ole sovit-

tu [*nedogovorennost'*]. Yhteiset tilaisuudet lisääisivät yhteisymmärrystä. Nyt on jännitteitä, ennakkoluuloja. Suomalaisilla on niin ja näin... sen tapaista puhutaan. Hyvä jos papit olisivat ystävällisissä väleissä keskenään eivätkä vain muodollisissa. Mehän seuraamme paimenta, papin esimerkki on tärkeä. Festivaalit ja tapaamiset olisivat tärkeitä, olisi hyvä, jos jokin suomalainen organisaatio järjestäisi. Te voisitte itse määritellä ehdot, kääntää historian kulun toiseen suuntaan.

3.2. Maahanmuuttajatyön näkökulma

Joensuun piispa Arseni on useita vuosia vastannut Suomen ortodoksikirkon maahanmuuttajatyöstä.⁴¹ Hän pitää etusijalla tulokkaiden ghattoutumisen välttämistä. Kaksikieliset palvelukset, venäjänkielen taitoinen pappi ja kanttori edistävät kotoutumista. Jumalanpalveluselämää tukee muu valmennus kuten systemaattinen teologinen aikuisopetus (tiistaiseura) ja perheleirit. Perheleireillä voidaan keskustella tärkeistä asioista tarkemmin, esimerkiksi lainoppineen alustajan johdolla Suomen lain lastensuojelukohdista. Kuten tunnettua, lasten fyysinen kuritus ei ole Suomessa, toisin kuin Venäjällä, sallittua.

Osa toiminnasta voi kuitenkin olla kokonaan venäjänkielistä: kuoro, lastenkerho, aikuisten kerho *Gruppa Marija*. Avainhenkilöt ovat tärkeitä, he vetävät mukaansa tulokkaita. ”Topakka kahvittaja” saa paljon hyvää aikaan. Toisella puolella tärkeää on kirkon työntekijöiden ja kantaseurakuntalaisten asennekasvatus. Vaikka historian taakka – erityisesti Karjalassa – onkin omalla tavallaan ymmärrettävää ja voikin painaa ennakoasenteina venäläisiä kohtaan, rasismi on juurittava. Rasismi tai siihen viittaava ei sovi kristilliseen yhteisöön.

Pääkaupunkiseudun ulkopuolella tilanne näyttääkin yksinkertaisemmalta. Kuopiossa, Joensuussa, Mikkelissä tai Jyväskylässä venäjänkielisten hakeutuminen samaan seurakuntaan kantaväestön kanssa on selviö, koska kilpailua Moskovan patriarkaatin taholta ei ole. Patrioottisia fundamentalisteja eli muodollisiin eroihin (kuten ajanlaskukysymys) jämähtäneitä on piispa Arsenin mukaan vähän. Hän toteaa saman kuin muutkin asiantuntijat, eli että vain pieni osa tulijoista on vanhastaan uskovaisia, kun taas valtaosa on hakeutunut kirkkoon elämänkriisien ja –pettymysten myötä. Jälkimmäisten joukkoon mahtuu fundamentalisteja pyrkimyksensä rakentaa ”pikku-Venäjää.” He saattavat esittää tiukkoja kantoja muodollisissa kysy-

myksissä, mutta heidän tietonsa kristinopista on vähäinen. Piispa Arsenin mukaan maahanmuuttajien, erityisesti lapsiperheiden hyvä vastaanotto ja integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on kirkon tulevaisuuden kannalta avainkysymys. Toisen polven maahanmuuttajien varassa on kirkon elämän jatkuvuus. Siksi työtä on arvostettava ja resurssoitava.

Todennäköisimmin maahanmuuttajien ensimmäinen sukupolvi kokee koko elämänsä tiettyä vierautta ja kotimaan kaipuuta, mutta toinen sukupolvi on jo varmasti uuden kotimaan kasvatti. Ratkaisu yhteiskunnallisessa mielessä lienee selvä. Kirkon näkökulmasta riittävän uskontokasvatuksen saanut, kastettu ja voideltu henkilö, joka on rekisteröitynyt seurakuntaan, on täysivaltainen Suomen ortodoksisen kirkon jäsen.⁴²

4. Yhteenveto ja suositus

Seurakuntaelämää koskeva haastatteluaineisto raotti ovea ns. elettyyn uskuntoon, sen yhteisölliseen ja intiimiin puoleen. Aikuisena Suomeen muuttanut on kokenut Neuvostoliiton romahtamisen seuraukset suurena järistykseenä. Se tarkoitti, että monet vakaumukselliset kommunistit hakeutuivat kirkkoon. *”Isä oli alussa [80-luvulla] ateisti, koska Venäjä oli ateistinen maa,”* –ilmaisu on toistuvuudessaan kuvaava. Siinä kuvastuu sukupolvikokemus, ja toisen sukupolven kokemus, jolle Suomessa ei ole vastaavuutta, eikä sitä siksi tunnisteta. Samaan ilmiöön mielestäni liittyy kansallisuuden ja ortodoksian yhteenkuuluvuuden korostaminen. Venäjän kirkon virallisessa retoriikassa hengellisyyden elpyminen nähdään välttämättömänä ehtona venäläisyyden kulttuuriselle nousulle. Ajatus välittyy myös muuttajien kokemuksissa. Etnisen venäläisyyden ja ortodoksian yhteen liittämisen takana on usein ajatus, että bolsevikkivallankumouksen syihin voi lukea oikeasta uskosta luopumisen. Tällöin ajatellaan, että uskosta luopuminen vaatii asian tiedostamista, katumusta ja paluuta kirkon yhteyteen [*votserkovlenie*]. Venäläinen papisto ja heistä erityisesti kirkon uusmarttyyriperinteen esilletuojat korostavat lähihistorian uhrien merkitystä tämän päivän hengellisyydelle. Tätä puolta suomalaisessa seurakunnassa ei juuri käsitellä.

Toisin sanoen, yhteinen kollektiivinen kokemus, yhteisyyden tunne sisältäen yhteisen kielen, tavat ja mielenmaiseman, papin ja kirkon työn-

tekijöiden persoona ja kontakti heihin ovat tärkeitä. Pappiin suhtaudutaan auktoriteettina, papilta saatetaan odottaa ohjausta kokonaisvaltaisesti myös arkisen elämänhallinnan asioissa. Implisiittisesti tai eksplisiittisesti monet ilmaisevat olevansa enemmän kotonaan Moskovan patriarkaatussa, mikäli kysymys on pääkaupunkiseudun asukkaasta. Heidän joukossaan on niin kaksikielisiä, venäjänkielisiä kuin huonosti sopeutuneita venäjämielisiäkin. Venäjämieliset tulkitsevat herkimmin havaitsemansa erot automaattisesti venäläisen, ”oman”, käytännön ja perinteen eduksi. Jos suomalainen seurakunta jää vieraaksi, asennoituminen voi olla hyvin ulkokohtainen. Päinvastaisessa tapauksessa seurakunta voisi olla tärkeä kotoittaja ja hengellinen koti. Parasta maahanmuuttajatyötä olisi sellainen, jossa niin kirkon työntekijät kuin kantaseurakuntalaiset olisivat valmiita muokkaamaan asenteitaan myönteiseen suuntaan, ja toivottamaan tulijat tervetulleiksi kilvoittelemaan yhdessä.

Pyrin kirjoituksellani hahmottamaan Suomen ja Venäjän ortodoksisten kirkkojen yhteistä perinnettä kulttuurintutkimuksen näkökulmasta, valottamaan sivilisaatiokritiikin osuvuutta Suomen ja Venäjän rajaproblematiikassa ja kontribuoimaan tämän hetken yhteiskunnallisen kannanmuodostuksen ja tulevaisuudenhallinnan kannalta olennaisiin avoimiin kysymyksiin.

Viitteet

- ¹ Jos venäjänkielisten osuus kaikista maahanmuuttajista säilyy samana, vuonna 2050 heitä olisi tasaisen taulukon mukaan 200 000 - 250 000, laskeskelee Siirtolaisuusinstituutin johtaja Ismo Söderling. ”Venäläisiä yhtä paljon kuin ruotsinkielisiä 2013.
- ² Kulttuurinen relativismi sisältää sen, ettei yksittäisellä kulttuurilla ole mitään ehdottomia kriteerejä toisen kulttuurin toimintojen tuomitsemiseksi alhaisiksi tai jaloiksi. Mutta jokainen kulttuuri voi, ja sen tulisi, arvioida omia toimintojaan tällaisin kriteerein, koska kulttuurin piirissä olevat sekä toimivia että havainnoivia osallistujia.” Claude Lévi-Strauss, siteerattu Hofstede 1993, 23.
- ³ Haastattelut on pääosin tehty suomen kielellä, paitsi V3 ja V4. Ne olen venäjää suomentanut. Muutkin suomennokset ovat omiani, jollei muuta suomentajaa ole mainittu. Haastattelut on tehty loka- ja marraskuussa 2011.
- ⁴ Käytän sivilisaatiotermiä Huntingtonin määrittelemällä tavalla, jonka mukaan sivilisaatio tarkoittaa kulttuuria ”isolla kirjaimella” sisältäen kollektiiviset arvot, normit, instituutiot, ajattelutavat jotka periytyvät saman yhteiskunnan jälkeläisille ensisijaisina. Osatekijät ovat veri, kieli, uskonto ja elämäntapa, joista uskonto on historian katsannossa ollut vaikuttavin. Sivilisaatiot ovat *totaliteetteja* jonka osatekijöitä ei voi ymmärtää muutoin kuin suhteessa kokonaisuuteen. Sivilisaatio on laajin kulttuurinen yhteisö (entity).

- ⁵ Huntington 1993 ja 1996 (jälkimmäisen suomennos: Huntigton 2003). Siirroskonfliktit = fault line conflicts. Suomennoksessa "civilization" on paikoin käännetty myös vastineella "kulttuuri".
- ⁶ Puuttuu
- ⁷ *Auvinen* 2011.
- ⁸ Näin esim. Wikipediassa sivulla Valamon luostari (Laatokka).
- ⁹ *Pravda o religii v Rossii* 1942, 30-31.
- ¹⁰ *Runeberg* 1964, 118.
- ¹¹ Mm. *Laulu Igorin sotarekkestä* 1953.
- ¹² *Vihavainen* 2011, 148.
- ¹³ *Murtorinne* 2010.
- ¹⁴ *Pravda o religii v Rossii* 1942, 410.
- ¹⁵ *Kivinen* 1998.
- ¹⁶ *Etkind* 2013.
- ¹⁷ *Korpela* 2011, 25.
- ¹⁸ Ks. *Hunter* 2004.
- ¹⁹ *Vihavainen* 2011.
- ²⁰ *Mitrofan* 2006.
- ²¹ *Golubinski* [1997]; *Kljutševski* 1871.
- ²² *Mitrofan* 2007; 2009.
- ²³ Ševtšenko 2010a; 2010b; 2011.
- ²⁴ *Riikonen* 2007.
- ²⁵ *Kemppi* 2011.
- ²⁶ Paavali toimi arkkipiispana 1960-1987. *Väinämö* 1988, 52.
- ²⁷ *Suomen ortodoksisen kirkon strategia* 2009.
- ²⁸ *Suomen ortodoksisen kirkon strategia* 2009.
- ²⁹ *Ortodoksiset kirkonarkistot* s.a.
- ³⁰ *Vihavainen* 2011.
- ³¹ *Hämynen* 2006.
- ³² *Leo* 2010.
- ³³ *Leo* 2010.
- ³⁴ *Leo* 2010.
- ³⁵ *Ljutik* 2007.
- ³⁶ *Ostat'sja ruskim* 2007.
- ³⁷ Tärkeimmät lännen yhteiset tunnuspiirteet (ennen modernisaatiota) ovat 1. *Klassinen perintö*, mm. kreikkalainen filosofia ja rationalismi, roomalainen laki, latinan kieli, kristinusko. Islam ja ortodoksia ovat myös perineet niistä, mutta vähäisemmässä määrin. 2. *Katolilaisuus ja protestanttisuus*, ns. läntinen kristikunta, on länsimaisen kulttuurin historiallisesti tärkein yksittäinen kriteeri. Läntinen kirkko erottautui turkkilaisista, maureista, bysanttilaisista. Länsi lähti Jumalan ja kullan tähden 1500-luvulla valloitusretkille. Jako protestanttiseen pohjoiseen ja katoliseen etelään on nimittäjä, jolle ei ole vastinetta ortodoksian tai latinalaisen Amerikan kehityksessä. 3. *Eurooppalaiset kielet*. Monta kieltä, mutta latinan perintö jatkuu romaanisissa ja germaanisissa kielissä. 4. *Hengel-*

lisen ja maallisen vallan erottaminen toisistaan. Muissa kulttuureissa ei ole ollut vastaavaa kahtiajakoa, jota luonnehtii ajatus ”Jumalalle, mikä Jumalalle kuuluu, keisarille mikä keisarille kuuluu.” Hindulaisuudessa on vastaava selkeä kahtiajako uskonnon ja politiikan välillä; sen sijaan islamissa Jumala on keisari, Kiinassa ja Japanissa keisari on Jumala, ortodoksiassa Jumala on keisarin apulainen. Lännen individualismin kehitys perustuu tälle jaolle. 5. *Lainvoima.* Ajatus lain keskeisestä asemasta perittiin roomalaisilta. ”Non sub homine sed sub Deo et lege.” 6. *Yhteiskunnallinen moniarvoisuus.* Perustana 600-luvulta alkaen toimineet sääntökunnat ja killat. 7. *Edustuslaitokset.* Moniarvoisuus johti varhain säätyihin ja muihin eri ryhmien etuja ajaviin instituutioihin. Millään muulla nykykulttuurilla ei ole vastaavaa jo 1000 vuoden mittaista perinnettä. alkaen Italian kaupunkivaltioista. 8. *Individualismi.* Monet edellä mainitut tekijät ovat edesauttaneet individualismin kehitystä. *Huntington* 2006, 84-87.

³⁸ *Huntington* 2006, 234.

³⁹ *Huntington* 2006, 398-399.

³⁰ *Venäläisyys on tärkeää nuorille maahanmuuttajille* 2006.

⁴¹ Ks. *Arseni* 2010.

⁴² *Arseni* 2010, 27.

Lähteet ja kirjallisuus

Arseni, piispa

2010 Suomen ortodoksisen kirkon maahanmuuttajatyön haasteita. – Ortodoksia 51. 23-27.

Auvinen, Heikki

2011 Notre Damen kellonsoittaja tiennäyttäjänä idänsuhteissa. Puheenvuoro Uusi Suomi –blogipalvelussa 13.11.2011. [<http://heikki1k2auvinen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/88396-nottre-damen-kellonsoittaja-tiennayttajana-idansuhteissa>]

Etkind, Alexander

2013 *Warped Mourning. Stories of the Undead in the Land of the Unburied.* Stanford University Press. Stanford.

Golubinski, Je.

[1997] *Istorija russkoi tserkvi.* Moskova.

Hofstede, Geert

1993 *Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi.* Suom. Ritva Liljamo. WSOY. Helsinki.

Hunter, Shireen

2004 Islam in Russia. The Politics of Identity and Security. M. E. Sharpe. New York.

Huntington, Samuel

1993 Clash of Civilizations? – Foreign Affairs. Vol. 72, no. 3, Summer 1993. 22–49

1996 Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster. New York.

2003 Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys. Suom. Kimmo Pietiläinen. Terra Cognita. Helsinki.

Hämynen, Tapio

2006 Ryssänkirkkolaisia vai aitoja suomalaisia. Ortodoksinen väestö itsenäisessä Suomessa. Esitelmä Lahden museoitien Historiapäivillä 11.2.2006.

[www.lahdenmuseot.fi/content_images/maakuntamuseo/shp/hamynen_tapio_11_2_06.pdf] (luettu 7.11.2011)

Kemppi, Hanna

2011 Kivennavan Lintulan luostari matkailukohteena. – Itä meissä. Artikkeleita ortodoksisesta kulttuurista ja suomalais-venäläisestä vuorovaikutuksesta. Toim. K. Kajannes. Kustannusosakeyhtiö Hai. Joensuu.

Kljutševski V.O.

1871 Drevnerusskije zhitija kak istoritšeski istotšnik. Moskova.

Kivinen, Markku

1998 Sosiologia ja Venäjä. Hanki ja jää & Tammi. Helsinki.

Korpela, Jukka

2011 Vremja. – Idäntutkimus 3/2011. 25-26.

Laulu Igorin sotaretkestä

1953 Laulu Igorin sotaretkestä. Suom. Jaakko Rugojev. Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike. Petroskoi.

Leo, arkkipiispa

2010 Suomen ortodoksisen kirkon ulkopolitiikka. Puheenvuoro UKK- ja Paasikivi-Seurassa Kuopion klubilla 16. maaliskuuta 2010. [<http://www.ort.fi/fi/content/suomen-ortodoksisen-kirkon-ulkopolitiikka>] (luettu 2.11.2011)

Ljutik, Viktor

2007 Potšemu Moskovskii Patriarhat otkryvajet novye prihody zagranitsei? – Severnyi Blagovest 3(12), 2007. 21.

Mitrofan (Badanin), ieromonah/igumen

- 2006 Prepodobnyi Feodorit Kol'skii. Zhitie. SPB. Ladan.
 2007 Prp. Varlaam Keretski. Istoritšeskie materialy k napisaniju zhitija. St. Peterburg – Murmansk.
 2009 Trifon Petšenski. St. Peterburg – Murmansk.

Murtorinne, Eino

- 2010 Kirkkojen ja uskontojen asema kommunismin valtakautena. – Kirkot ja uskonnot itäisessä Euroopassa. Toim. Maija Turunen. Edita. Helsinki. 10-29

Ortodoksiset kirkonarkistot

- s.a. http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Ortodoksiset_kirkonarkistot#Ortodoksinen_kirkko_Suomessa. (luettu 2.11.2011)

Ostat'sja ruskim

- 2007 Ostat'sjaruskim. Mitropolit Kirill predlagajet duhovnye retsepty. – Severnyi Blagovest 3(12) 2007. 30-31.

Pravda o religii v Rossii

- 1942 Pravda o religii v Rossii. Moskovski patriarhat. Moskova.

Riikonen, Juha

- 2007 Kirkko politiikan syleilyssä. Suomen ortodoksisen arkkipiispakunnan ja Moskovan patriarkaatin välinen kanoninen erimielisyys 1945-1957. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. Joensuun yliopisto. Joensuu.

Runeberg, Johan

- 1964 Vänrikki Stoolin tarinat. Suom. Paavo Cajander. Otava. Helsinki.

Ševtšenko, T.I.

- 2010a Kanonitšeskoje priznanije Moskovskim Patriarhatom Finljandskoi Pravoslavnoi Tserkvi v 1957 g. – Novaja i noveišaja istorija. 2010: 1. 156-166.
 2010b Pravoslavnaja tserkov' Finljandii posle vtoroi mirovoi voiny: "Meždu Moskvoi i Konstantinopolem." – Rossiiskaja istorija. 2010: 2. 176-184
 2011 Igumen Hariton. Spaso-Preobraženski Valaamski monastyr'.

Suomen ortodoksisen kirkon strategia

- 2009 Kirkon strategia 2010-2015.
 [https://www.ort.fi/virallisia_asiakirjoja/kirkon-strategia-2010-2015]

Valamon luostari (Laatokka)

- Wikipediasivu [http://fi.wikipedia.org/wiki/Valamon_luostari_%28Laatokka%29]
 (luettu 8.11.2011)

Venäläisiä yhtä paljon kuin ruotsinkielisiä

2013 Venäläisiä voi olla Suomessa yhtä paljon kuin ruotsinkielisiä vuonna 2050. Yle.fi -uutiset 13.5.2013. [http://yle.fi/uutiset/venalaisia_voi_olla_suomessa_yhta_paljon_kuin_ruotsinkielisia_vuonna_2050/6638771]

Venäläisyys on tärkeää nuorille maahanmuuttajille

2006 Venäläisyys on tärkeää nuorille maahanmuuttajille. Väitöstiedote ja -tiivistelmä Jyväskylän yliopiston nettisivuilla. [<https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2006/04/tiedote-2009-10-01-20-13-40-118750>.]

Vihavainen, Timo

2011 Itäraja häviää. Venäjän ja Suomen kaksi vuosisataa. Otava. Helsinki.

Väinämö, Rauni

1988 Paavalin kaupunki. Raportti ortodoksisuudesta. WSOY. Helsinki.

Summary

Elina Kahla, *Who are we? To whom do we belong? Finland, Orthodoxy, and speaking Russian*

The article reflects, firstly, historical importance of dividing cultural lines: how Eastern Orthodoxy and Western Catholicism – and subsequent Lutheranism – have encountered in the Finnish-Russian border lands. Secondly, it explains how this encounter has been perceived in the memory policies of two cultural spheres. The aim of the article is to make more comprehensible the prejudices that still exist in the present day Finland.

In the North, the dividing line between civilizations became evident through rise of Protestantism and the process of governmental stabilization. In the terminology of Samuel Huntington, conflicts resulting from these developments could be labelled as “fault line wars”. According to Huntington, West ends where Orthodoxy begins. In the North, Russia is the historical core of Orthodox culture. Today there are still many in the East and the West alike who think that “fault line conflicts” between the two civilizations are affected by the existing cultural differences.

Research of Finnish-Russian relations has been going on for decades in Finland. However, only a few researchers have adequate language skills and sufficient expertise in the field in order to dissolve conventions of national historiography regarding, for example, the role of past religious heroes and relationship of the Moscow Patriarchate with the Orthodox Church of Finland. It is evident that Finnish orthodoxy tends to fade out the dividing cultural line. For such a small church it is important to look to the west, to “sniff the winds of freedom.” In practice, the

parishes belonging to different Patriarchates have been able to reconcile in Finland – despite the fact that their views of the broader issues might be opposed.

Findings made by Sanna Iskanius (2006) on the Russian-speaking immigrant students' identity indicate that language is a major factor in defining one's identity. Furthermore, a positive attitude towards one's mother tongue (i.e. Russian) and background also helps in adopting the Finnish culture and the Finnish language. In interviews made by the author for this article, a number of Russians living in Finland were asked what constitutes the bases of their cultural identity. The results firstly speak of an appreciation of a shared collective experience, the feeling of community (including a common language, customs and landscape of the mind). Secondly, both a contact with the local parish life and personality of the priest and other church workers are important. Implicitly or explicitly, many of the interviewee denote to be more at home in the Moscow Patriarchate than in the Finnish Orthodox Church.

When immigrant work is being carried out, it is important to bear in mind both the history of cultural border lands and the current experience of Russian immigrant population respective national in Finland. Ideally, both the clergy and original parishioners alike should be willing to modify their attitudes towards Russian immigrants in a positive direction, and earnestly welcome the newcomers to join the parish life.